

Wstęp

Tomasz z Akwinu — mędrzec, filozof, teolog, doktor Kościoła, czołowy uczony „złotego wieku scholastyki”, twórca egzystencjalnej koncepcji bytu, która do dziś stanowi znak rozpoznawczy jego nauczania i która do dziś ma swoich zwolenników i kontynuatorów. O sobie prawie nie mówił. W Prologu do *Summa theologiae* przedstawiał się jako *veritatis catholicae doctor*, natomiast w pierwszym zdaniu *Summa contra gentiles*, zwanej *Summą filozoficzną*, przywołuje zdanie Arystotelesa (→ s. 143), mówiące, że zadaniem mędrca jest porządkowanie i sytuuje to zadanie w dziedzinie filozofii. Kim więc był Tomasz z Akwinu? Filozofem, teologiem, mędrcom, głoszącym mądrość bez dystynkcji na dyscypliny i nauki? Jest to pytanie o tyle ważne, o ile niekiedy spotyka się z poglądami negującymi lub przynajmniej pomniejszającymi dokonania Tomasza w filozofii z tego powodu, że był on teologiem. Owszem, Tomasz był teologiem, ale teologia, a szczególnie średniowieczna teologia spekulatywna, wymagała filozofii, budowała się na niej i zawierała ją w swej strukturze. Można więc powiedzieć, że Tomasz był filozofem, bo był teologiem. Trzeba jednak koniecznie dodać, że jego filozofia nie jest jego teologią.

Te uwagi — jak miemam — w pełni uzasadniają tytuł książki: *Tomasz z Akwinu jako filozof*. Jest on tym bardziej zasadny, że Akwinata jest autorem klasycznego odróżnienia filozofii od teologii, operującego pojęciem przedmiotu formalnego, czyli aspektu, pod jakim rozważamy jakąś rzecz (czyli przedmiot materialny). W tym odróżnieniu więc zagadnienia podejmowane przez filozofię i teolo-

gię mogą się pokrywać, różni je jednak sposób argumentacji: w teologii jest nim Boże objawienie, w filozofii — argument rozumowy.

Jeśli chodzi o „profil interpretacyjny” myśli Tomasza, to jest nim w książce pogląd, że kluczową tezą filozofii Akwinaty jest ujęcie istnienia jako aktu bytu. Skutkiem przyjęcia tej tezy jest konsekwentne prowadzenie wszelkich analiz z perspektywy aktu istnienia. Nazwano to tomizmem konsekwentnym. Wyrasta on z wyniesionego z lektury tekstów Tomasza głębokiego przekonania, że właśnie teza o istnieniu jako akcie bytu była dla niego czymś zasadniczym. W pierwszym rzędzie więc tomizm konsekwentny stara się być wierny treści tekstów Akwinaty. A ponieważ dla samego Tomasza najważniejsza była „prawda bytu”, ważniejsza nawet niż stwierdzenia Arystotelesa, który był dla niego mistrzem w filozofii, to dziś dla tomisty także sama rzeczywistość jest pierwszym i podstawowym przedmiotem namysłu i najważniejszym kryterium rozstrzygnięć. Oczywiście, drogą do tego jest myśl Tomasza, jednak nakreślona wyżej hierarchia dotyczy także tej, jak i każdej, myśli — przed nią i nad nią jest sama rzeczywistość¹.

* * *

Struktura książki jest tak pomyślana, aby śledząc życiorys Tomasza oraz kolejno powstające dzieła, omawiać pojawiające się w nich kluczowe tematy filozofii Akwinaty. W ten sposób przedstawione zostaną kolejno: metafizyka Tomasza, jego antropologia oraz etyka.

Po głównym tekście zamieszczono zwięzłe informacje na temat osób, które pojawiają się w życiu i myśli Tomasza, a także przedstawiono najważniejsze dzieła, z którymi mamy w książce do czynienia. W tekście obok ważniejszych osób, pojęć i dzieł zamieszczono w nawiasach odesłania do stron „Skorowidza ważniejszych postaci i dzieł”, gdzie czytelnik może znaleźć ich rozwinięcie.

Szersze informacje bibliograficzne w opracowaniu Michała Zembrzuskiego (ze szczególnym uwzględnieniem polskich przekła-

¹ Szerzej ten temat wyjaśniałem w: *Czym jest tomizm?*, „Rocznik tomistyczny” 1(2013), s. 11–18.

dów dzieł Akwinaty) zamieszczono na końcu książki. W przypisach podajemy więc skrótowe adresy bibliograficzne oryginalnych tekstów Tomasza. Oto wykaz wykorzystanych pism Tomasza z Akwinu [wraz ze sposobem ich podziału].

De ente et essentia [rozdział]

De Regno [księga, rozdział]

In Expositione super XII libris Ethicorum [*Super Ethicorum* — księga, lekcja, akapit (numerowany)]

Quaestiones disputatae de caritate [*De caritate* — kwestia, artykuł]

Sententia libri Politicorum [księga, lekcja, rozdział]

Summa contra Gentiles [księga, rozdział]

Summa theologiae [część, kwestia, artykuł]

Chciałbym bardzo serdecznie podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tej książki. Najpierw długo namawiał mnie do jej napisania śp. Pan Prof. Andrzej Czachor, wybitny polski fizyk jądrowy, ale także wytrawny humanista, wielki erudyta, ponadto działacz społeczny i polityczny. Niestety, Pan Profesor nie doczekał wydania książki; niech zadedykowanie mu jej stanowi wyraz mojej wdzięcznej pamięci. Dziękuję także bardzo Małżonce Pana Profesora, Pani Prof. Marii Janik-Czachor za przyjaźń, mobilizujące zainteresowanie i wielorakie wsparcie. Dziękuję Pani Grażynie Bieleckiej oraz Ks. Prałatowi Stefanowi Wylężkowi, rektorowi Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii za ich wielkoduszną i skuteczną pomoc w wydaniu tej książki. Panu Prof. Mieczysławowi Knutowi dziękuję za zachwycającą okładkę, mojej Żonie, Dr Izabelli Andrzejuk — za krytyczną lekturę tekstu i cenne uwagi, Wydawnictwu „von borowiecky” — za sfinalizowanie całości. *Gratias omnibus maximas!*

Artur Andrzejuk

Warszawa, styczeń 2018 roku